

Август кеңешмесине Музыка предмети боюнча сунуштар

Музыка предмети боюнча 2015-2016-окуу жылына карата 1-4-класстар үчүн 2013-жылы, 5-7-класстар үчүн 2014-жылы Кыргыз билим берүү академиясы тарабынан бекитилген окуу программаларынын негизинде окутулат. 2015-2016-окуу жылы үчүн Базистик окуу планында Музыка предметине 1-7-класстарда жумасына 1 сааттан каралган. Былтыркы окуу жылында компетенттүүлүк мамиленин негизинде окутуп, коммуникативдик, этномузыкалогиялык жана музыкалык фольклордук маселелерди сабак учурунда чече билүүнү караганбыз. Ал эми бул сапар, *заманбап сабакты уюштуруу* маселесин кароону сунуштайбыз.

Заманбап музыка сабагын уюштурууда музыка сабагын анализдөө, заманбап сабактын мүмкүнчүлүктөрү эмнеде деген суроолорду чечмелөөдөн баштасак. Ал үчүн сабактын элементтерин конкреттештирип алалы.

Сабактын элементтери болуп төмөнкүлөр саналат: (милдеттүү түрдөгү этаптары):

1. Уюштуруучулук (сабактын темасын, максатын, милдеттерин коюу);
2. Жаңы материалды үйрөнүү;
3. Өтүлгөн теманы кайталоо;
4. Окуучулардын билимин текшерүү жана баалоо;
5. Үйгө тапшырма берүү;
6. Окуучулардын билимдерин бышыктоо.

Эми *заманбап сабакты уюштуруунун түрлөрүнө* токтололу:

➤ *Аралаш* (комбинирленген) сабак. Бул сабак - жогорудагы алты этаптардын бардыгын камтыйт жана практикада кеңири колдонулуп келе жаткан сабактын түрү. Сабактын элементтеринин саны ар түрдүү болушу мүмкүн. Мындай сабакта, сабактын түзүмдүк элементтеринин бири-бири менен болгон комплекстүү байланышы жүрөт.

➤ *Аткаруу жана уктуруу үчүн берилген жаңы музыкалык чыгармаларды үйрөнүү сабагы* – бул сабакта үйрөнүүнүн формасы ар түрдүү болушу мүмкүн. Мисалы, сабактын башынан баштап, аягына чейин мугалим гана үйрөткөн сабактын формасы. Мындай сабакта окуучулар башынан аягына чейин мугалимди гана угушат.

➤ *Окуучуларды сабакка активдүү кызыктыруу менен материалды түшүндүрүү сабагы* – мындай сабакта окуучулардын бардыгы мугалим менен биргеликте сабакка активдүү катышат;

➤ *Эврикалык изденүү менен баарлашуу сабагы* - сабакта изденүүчүлүк кырдаал түзүлөт жана кызыктуу музыкалык жаңы материалдарды издөө ж.б. жүрөт;

➤ *Окуу китептери менен өз алдынча иштөө сабагы* - ар бир окуучу темага ылайык окуу каражаттарын, (көрсөтмө куралдарды буклеттерди, сүрөттөрдү, жумушчу жана нота дептерлерди, аудио, видео файлдарды жана техникалык каражаттарды) колдонушат;

➤ *Эксперимент жүргүзүү сабагы* – бул сабакта окуучу ырдап, музыканы угуп же музыкалык аспаптарда ойноп жатканда, мугалим белгилүү бир критерийлердин негизинде эксперимент жүргүзүп турат;

➤ *Окуучулардын билим билгичтиктерин калыптандыруу сабагы* – мында мугалим өтүлгөн жана өтүлүп жаткан темалардын өздөштүрүлүшүн ситемалаштырат, ошондой эле алардын билим билгичтиктерин кийинки этапка өткөрүү максатында кайталоо жүргүзөт;

➤ *Окуучулардын билимдерин текшерүү жана баалоо сабагы* - бул сабакты аралаш сабак десек да болот. Себеби, бардык эле текшерүү сабактарда окуучулар мурунку алган билимдерин колдонушат, толукташат, аларды системага келтиришет, билгичтиктерин жана көндүмдөрүн өнүктүрүшөт.

Эми заманбап музыка сабагын уютурууда музыканы *окутуунун таанып билүү формаларына* токтололу. Алар төмөнкүлөр:

а) *Жекече иш* - бул болсо окуучулар үчүн мугалим тарабынан атайын тандалып алынган тапшырмаларды (музыкалык чыгармаларды) аткаруу боюнча окуучулардын өз алдынча болгон окуу ишмердүүлүгү болот;

б) *Окуу иштерин уюштуруунун фронталдык формасы*. Бул, сабактагы мугалимдин жана окуучунун ишмердүүлүгүнүн түрү. Мында бир мезгилде бардык окуучулар окшош болгон окуу иштерди жана ташырмаларды аткарышат. Окуучуларды биргеликте окутууда, балдардын жамаат менен иштөө сезимин өнүктүрүүгө тарбиялоо мүмкүнчүлүктөрү пайда болот. Андан кийин сабакта алынган жыйынтыктар, жалпы класстын окуучуларынын катышуусунда талкууланат, салыштырылат жана кеңейтилет. Окуучулар бири-биринин каталарын табууга жана ар кандай кырдаалда өз алдынча ой жүргүртүүгө, берилген тапшырмаларды биргеликте талкуулоого үйрөнүшөт. Мисалы, окуучуларга жаңы музыканы уктуруп, алардын ойлорун айтып берүүсү жана кичинекей топтор менен иштөөсү, ошол уктурулуп жаткан музыкага карата топтун биргеликте жыйынтыкталган пикирлерин айтып берүүсү болот.

Заманбап музыка сабагын уюштурууда окуучулардын *музыкалык ишмердүүлүктөрүнүн* төмөнкүдөй *түрлөрүн* кароо менен мугалим музыка предметин окутууну жакшыртуу максатын ишке ашыра алат. Андай ишмердүүлүктөр болуп төмөнкүлөр саналат.

I. Актаруучулук ишмердүүлүгү.

Бул кыргыз элдик обондуу ырлар, романстар, операдан ариялар, хорлор, музыканын башка жанрларынан музыкалык темалар жана фрагменттер. Чыгарманы аткарууга даярдоонун төмөнкү *алты этабын* сунуштайбыз. **Биринчи:** вокалдык-хордук көнүгүүлөр менен иштейбиз. Мында окуучулардын үн байламталарын ырдоого даярдоо максатта, балдардын үн диапозондоруна туура келген жеңил көнүгүүлөр же өткөн сабактарда окуучулар аткарышкан музыкалык чыгармалардан кичинекей музыкалык фрагментти көнүгүү катары аткарышса максаттуу болот. **Экинчи:** чыгарманын авторлору менен тааныштырып, ырдын мазмуну жөнүндө айтып

беребиз. Үчүнчү: ырды музыкалык аспаптын (комуздун, аккордеондун же фортепианонун) жардамы менен аткарып беребиз же үн тасмасында окуучуларга укурабыз. Төртүнчү: окуучулар нота менен тааныш болсо, анда ырды нота менен (сольфеджио) биргелешип аткарабыз. Бешинчи: чыгарманын интонациялык жактан татаал болгон бөлүктөрү менен иштейбиз. Андан кийин окуучуларга музыкалык чыгарманы үйрөтүү учурунда, демди туура алуусу, үндү туура чыгаруусу, чыгарманын ыргагы жана динамикасы, чыгармага керектүү болгон штрихтер жана нюанстар, тексттеги дикциялар жана фразалар менен иштөөнү улантабыз. Алтынчы: аспаптын коштоосунда же фонограмманын жардамы аркылуу окуучулар менен биргеликте чыгарманы аткарабыз. Ошондой эле, программада сунушталган музыкалык чыгармалардан башка, шаңдуу, мажордук жана минордук ладтарда жазылган, окуучулардын диапозонуна жана майрамдардын тематикасынын мазмунуна туура келген чыгармаларды мугалимдер өз эрки менен тандап, сабакта пайдаланышса да максаттуу болот.

Андан кийин, музыкалык чыгармалардын мазмунунун негизинде пластикалык интонациялоо жана музыкалык-ыргактык кыймыл менен иштейбиз. Бул жерде окуучулар ыргактуу кыймыл менен ырды жана чыгармадагы текстин муундарын музыкалык-ыргак менен аткарышат. Ыргактык көнүгүүлөрдү жана сүрөттөмөлөрдү алакан чабуу же балдар музыкалык аспаптарында да аткарышат. Ошентип, мугалим музыканын коштоосунда окуучу менен кыймыл аракетти жана чыгармадагы пульсацияны сезүүсүн өркүндөтүүнүн үстүндө иштейт. Мында окуучу төмөнкү көндүмдөрдү бекемдөө мүмкүнчүлүктөрүнө ээ болот. Алар:

а) Кыймыл аракетке байланыштуу болгон ар түрдүү көнүгүүлөрдү колдонуу менен чыгармадагы пульсацияны сезүү; мисалы, музыканын коштоосунда окуучу марш менен басат, чуркайт, кандайдыр бир «образда» (жомоктогу жаныбарлардын баскандарын тууроо ж.б.) кыймылдайт, бир канча тааныш болгон ырларды кыймыл менен көрсөтөт, ырларды сахналаштырат, колдун жана буттун кыймылын кординациялоо үчүн кыймыл аракеттерди сезет жана ошол темпте чыгарманы кабыл алат, түшүнөт.

б) Импровизациялоо; мында вокалдык чыгарманы аткарууда, музыкалык аспапта ойноодо жана пластикалык кыймыл аракетти көрсөтүүдө окуучу өзүнүн чыгармачылыгын көрсөтөт.

в) Сахналаштыруу; мисалы, окуучулар программалык мүнөздөгү музыкалык пьесалардын сюжеттерин, ырларды жана музыкалык искусстводогу фольклордук образдарды (оюн аркылуу) сахналаштырышат.

г) Жөнөкөй музыкалык аспаптарда ойноо; мисалы, аса-таяк, добулбас, барабан, металлофон, ксилофон, бубен ж.б. Окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык комузда, чоордо, чопо чоорлордо, аккордеондо, синтезатордо, фортепиано, скрипкада, флейтада, гитарада жана башка профессионалдык музыкалык аспаптарда ойной алышат.

д) Дирижирлөө: мисалы, окуучулар музыка предметинин программасында сунушталган жөнөкөй өлчөмдөгү күчтүү жана күчсүз үлүштөрдү көрсөтүшөт.

II. *Музыка угуу ишмердүүлүгү.* Окуучуларга музыканы уктурууда мугалимдин көрсөтмөсү негизги орунду ээлейт. Уктурулуп жаткан чыгарманы анализдөө, чыгарма уктурулуп бүткөндөн кийин жүргүзүлүүгө тийиш. Окуучуларга музыкалык чыгарманы анализдөөнү, музыкадагы берилип жаткан көңүлдүн, сезимдин, чыгармадагы көргөзмөлүүлүктү берген учурлардын жана таасирдүү каражаттардын жардамы менен берилген *музыкадагы образдан* баштасак болот. Себеби, музыканы уктуруунун алдында окуучуларга уктурулуп жаткан чыгарманын негизинде тапшырма же суроо берилет. Андан кийин, чыгарманын мүнөзүн анализдөө, чыгарманын толук же бир бөлүгүн баарлашуу менен баштап, андан ары аңгемени мугалим менен биргеликте тереңдетүү, кеңейтүү жатыйжалуу болот. Мындай учурда окуучулар колдонуп келишкен эмоционалдык же ассоциациялык сөздүктү пайдалануунун зарылдыгы келип чыгат. Ошентип, чыгарманын эмоционалдык-образдык мазмунун анализдөө, мугалим менен окуучунун ортосунда болгон баарлашуунун маанилүү бөлүгү болот. Андан кийин чыгармага *образдуу мүнөздөмө* берүүгө өтөбүз. *Образдуу мүнөздөмө* (эпитеттер, салыштыруулар, метафорлор) – бул, эмоционалдык мамилени билдирет. Бул багытта окуучулар менен төмөнкү суроолордун айланасында иштейбиз. Мисалы: Уктурулуп же аткарылып жаткан чыгарма, үч жанрдын (ыр, бий, марш) кайсынысына туура келет? Турмуштун кайсы учурунда музыка жаңырышы керек? Музыка кайсы мезгил жөнүндө айтып жатат? Ал эми, *музыканын таасирдүүлүгү жана музыкадагы сүрөттүүлүк* боюнча төмөнкү суроолорду берсек болот. Мисалы: Музыкада адамдын мүнөзүнүн кайсы чектери билдирилген? Музыка эмненин сүрөтүн тартат? (Портреттиби же пейзаждыбы, же кыймылдыбы, же жаныбарлардыбы?). Музыкада кандай идеялар чагылдырылган? Бул чыгарма эмне үчүн жаралган? Музыкалык таасирдүүлүктүн кайсы каражаттары бул музыканы талдоого жардам берди? Бул өз алдынча жазылган чыгармабы же музыкалык жанрдын бир бөлүгүбү? ж.б.

III. *Музыка жөнүндө ой жүгүртүү ишмердүүлүгү.* Мында окуучулар ыр жазуу түрүндө (окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүнө жараша) көркөм поэтикалык импровизация жасашат жана өздөрүнө жаккан музыкалык чыгарманын темасына карата сүрөт тартышат.

IV. *Дидактикалык музыкалык оюндарды аткаруу ишмердүүлүгү.* Башталгыч класстардын окуучуларында музыкалык-дидактикалык оюндар өнүктүрүүчүлүк, билим берүүчүлүк, чыгармачылык билгичтиктерин жана көндүмдөрүн бекемдөөчү кызматты аткарат. Бул багытта окуучуларга ролдорду бөлүштүрүү жолдору менен төмөнкү оюндарды сунуштайбыз. Мисалы: «Мен-композитор», «Мен-дирижёр», «Мен-концертмейстер» ж.б. Музыкалык оюндар баланы музыканы түшүнүү жана билүү процессине аралаштырат. Оюн баланын эмоциясын, көңүлүн, эске тутум

жөндөмдүүлүгүн, интеллектин жана элестетүүсүн өнүктүрөт. Мында, мугалим жомокторго, жомоктогу образдарга чоң көңүл буруусу зарыл.

V. Музыкалык диктант жазуу ишмердүүлүгү. Окуучулар музыкалык аспаптардын аттарын аташат жана тембрин, композитордун стилин ж.б. аныкташат.

VI. Музыкалык сабаттуулукка ээ болуу ишмердүүлүгү. 1-класстан сырткары, 2-7-класстардын программасында сунушталган музыкалык теориялык материалдар менен иштейбиз.

VII. Музыкалык аспаптарыңды аткаруу ишмердүүлүгү. Бул музыкалык ишмердүүлүк дагы акырындык менен башталгыч класстардын музыка сабагында негизги музыкалык ишмердүүлүктүн түрү болуп келүүдө. Окуучулар музыкалык аспаптарда (аса-таяк, добул бас, барабан, металлофон, ксилофон, бубен ж.б.) ойноодо, мугалим музыкалык ишмердүүлүктүн башка түрлөрү менен сабакты мазмундуу, бир канча кызыктуу, ыргактуу жана таасирдүү өткөрөт. Себеби музыка сабагында сабактын формасынын шартына байланыштуу, музыкалык ишмердүүлүктүн түрлөрү вариацияланат. Айрыкча башталгыч класстын окуучулары менен өткөрсө максаттуу болот.

Август кеңешмесинде талкуулана турган маселелер:

1. «Глобалдашуу шартында жалпы билим берүүчү мекемелерде Музыка предметинин орду жана келечеги» аттуу темада тегерек стол.

2. Окуучуларга заманбап музыкалык-эстетикалык билим берүүнүн жана тарбиялоонун проблемалары.

3. Компьютердик музыка – мектеп программасындагы орду жана келечеги.

4. Музыка сабагында компетенттүүлүктү калыптандыруунун кээ бир маселелери.

5. Окуучулардын музыкалык жөндөмдүүлүктөрүн баалоонун параметрлери (метрдик-темптик-ыргак, үндүн бийиктигин, гармонияны, динамиканы сезүүсү).

6. Музыка мугалимдерине коюлуучу заманбап талаптар жана кесиптик билимин жогорулатуунун проблемалары.

7. Жаңыдан түзүлгөн Музыка предметинин окуу китептери, окуу-методикалык колдонмолору, ноталык хрестоматиялары жана фонохрестоматиялары боюнча сунуштар, пикирлер.

Мугалимдерге сунушталган адабияттар:

Окуучулар үчүн окуу китептер:

1. Музыка. 2-класс үчүн окуу китеби. Касей М., Дуйшеналиев Ж.С., ж.б. (кыргыз, орус тилдеринде) – 2012-ж.

2. Музыка. 3-класс үчүн окуу китеби. Касей М., Шакирова А., ж.б. (кыргыз, орус тилдеринде) – Б.: 2013-ж.

Мугалимдер үчүн окуу-методикалык колдонмолор:

1. Музыка. 1-класс. Мугалимдер үчүн окуу-методикалык колдонмо жана ноталык хрестоматия. Дуйшеналиев Ж.С. (кыргыз, орус, өзбек, тажик тилдеринде) – «Кутаалам». –Б.:, 2011-ж.

2. Музыка. 1-класс. Мугалимдер үчүн фонохрестоматия – CD диск. Түзүүчү: Дуйшеналиев Ж.С. «Кутаалам». –Б.:, 2011-ж.

3. Музыка. 3-класс. Мугалимдер үчүн окуу-методикалык колдонмо. Касей М., Шакирова А., (кыргыз, орус тилдеринде) – Б.:, 2013-ж.

4. Музыка. 2-7-класстар. Мугалимдер үчүн ноталык хрестоматия. М.Касей. (автордук ырлар жыйнагы, кыргыз тилинде) – Б.:, 2014-ж.

3. Мектепке чейинки курактагы балдарга музыкалык тарбия берүү. Методикалык колдонмо. Дуйшеналиев Ж.С., Усенко Л.В., Сейдекулова К.С. (кыргыз, орус тилдеринде). SN. Artltd. Полиграфический комплекс. – Б.:, 2010-ж.

Кошумча адабияттар:

1. Салттуу музыка: теориясы жана усулу. Дүйшалиев К.Ш. – Б.:, 2011-ж.

2. Келечек ырдайт. Ноталык хрестоматия. Тыналиев А., (кыргыз, орус тилдеринде). «Салам». –Б.:, 2014-ж.

3. Кыргыз музыкасы. Энциклопедия. Алагушев Б. – «Бийиктик».- Б.:, 2007-ж.

4. Күн балдары. Ноталык хрестоматия. Бөдөшев А., Эралиева К. «Учкун» –Б.:, 2007-ж.

Август методикалык кеңешмесинде Музыка предметин окутуу маселелери боюнча сунуштарыңыздар болсо төмөнкү дарекке кайрылыңыздар: Биздин дарек: Бишкек ш., Эркиндик гүлбагы – 25, Кыргыз билим берүү академиясы. Т.: 66-52-25.